

Den här dagen...

Människor i allmänhet ha sällan vänner, konungar aldrig.

Orden är Gustaf III:s och ska ha yttrats i ett samtal med författaren och historikern Jean-François Marmontel efter att dödsbudet om fadern Adolf Fredrik nått kronprinsen i Paris 1771. Förutom chocken och sorgen över att mista sin far innebar detta också ett uppbrott från Paris och avsked från sina vänner. De pessimistiska orden till trots är det påtagligt att vänskap spelade en viktig roll i den blivande kungens liv. Från vistelsen i Paris 1771 behöll han till exempel den tjugoett år äldre grevinnan de Boufflers som en trofast vän genom en betydande korrespondens. De återsågs i Spa 1780 och i Paris 1784.

I Sverige utgjorde hovlivet Gustaf III:s sociala mittpunkt. Hovlivet var inte bara inspirerat av det överdådiga Versailles utan också av de parisiska salongernas mer intima umgängeskultur. Här samlade kungen sina vänner och några av dem intog rollen som gunstlingar med särskilt förtroende. Till den allra närmsta kretsen hörde Evert Vilhelm Taube, Elis Schröderheim och Gustaf Mauritz Armfelt.

En annan vän i kungens närhet, som visserligen aldrig nådde en favoritställning i likhet med Taube, Schröderheim och Armfelt, var hovstallmästaren Hans Henric von Essen. Att von Essen var son till en profilerad representant från

mösspartiet väckte ogillande hos delar av hovet, men det hindrade inte Gustaf IIIs vänskap. Hovstallmästaren var följeslagare under den italienska resan 1783–84 och även under stora delar av kriget mot Ryssland 1788–90. Men under hösten 1789 är han uppenbarligen hemma och har fått ett barn – en nyhet som även når kungen i fält i den östra rikshalvan. Kriget hindrade inte Gustaf III att sända sina gratulationer. Brevet till von Essen är daterat den 28 oktober 1789 och ger en inblick i kungens sociala otvungenhet i vänskapsrelationer, i motsats till den annars noggranna hållningen i etikettfrågor.

Min kära Essen! Jag har med mycket nöje genom Svenska Akademien fått veta, att er unga och vackra hustru skänkt Er en son. Om man nu som fordomdags förklarade den nyföddes öden genom tecken, skulle man, i anledning av den omsorg Akademien haft att förkunna dess födelse, kunna sluta till att han blir en lärd man och vetenskaparnas beskyddare. Utan hela denna vetenskap spår jag att, om han liknar sin far, blir han en ganska värdig man, och att jag skall älska honom av hela mitt hjärta. Jag ber Er vara övertygad om det intresse jag alltid skall taga för Far och Son, varpå jag tror att Ni icke tvivlar. För att vila mig efter det nu slutade fälttågets besvärligheter, har jag gjort en liten vandring till Savolax för att se Stedingk, och Nyslott på långt håll: likväl icke så långt, ty man kan hinna dit med en 30-pundig kanon. Nyslott liknar Åbo slott. Nu är jag Borgo: Gud vet huru länge. Om Ni nu är i Västergötland, så vet Ni ingenting nytt; därför skyndar jag mig att berätta Er att ryssarna lämnat Porkala för två eller tre dagar sedan, efter att ha bränt upp ett 74-kanonskepp som de icke kunde rädda. Således äro alla galärerna och transportfartygen fria. Här är den vackraste väderlek i världen. Jag hoppas få återse Er vid god hälsa, och omfamnar Er av hela mitt hjärta.

P.S. Jag vet icke om jag vågar hälsa till den vackra barnsängsfrun. Jag har haft den olyckan att stå i så stor ogunst hos Damerna, att jag icke en gång törs påminna dem om mig.

Vänskapen skulle bestå under de återstående åren av kungens liv. Hans Henric von Essen var den som gick armkrok med Gustaf III när han träffades av det dödliga skottet under maskeradbalen. Den kommande regimförändringen fick inte några negativa följder för von Essens fortsatta karriär och de följande åren blev han fältmarskalk, riksståthållare, riksmarskalk och överståthållare i Stockholm.

Johannes Heuman, sekreterare i Sällskapet Gustaf III

Statyn *L'Amour et l'Amitié* (Kärlek och Vänskap) beställdes av Madame de Pompadour av Jean-Baptiste Pigalle. Den var tänkt som allegori över hur hennes relation till Ludvig den XV som förändrats från älskarinna till nära förtrogen. År 1783 gjorde Pigalles elev Claude Dejoux en kopia på uppdrag av Marie Catherine de Brignole som syns på bilden. Bildkälla: Wikimedia Commons. Det citerade brevet återfinns i Johan Gabriel Oxenstiernas utgåva av Gustaf III:s skrifter, här återgiven med moderniserad stavning.